

A. Bensons ORGELFABRIK

Hessleholm.

Orgel eller Orgelharmonium,

är ett instrument som i ton såväl som till användande liknar kyrkorgeln, men med den skilnad, att då tonen i kyrkorgeln frambringas genom pipor som taga mycket stort utrymme, frambringas tonen i orgelharmonium genom metalltunga som vid tryckning af tangenten sättes i vibrerande rörelse af sammanpressad luft från belgen, som då genomströmmar desamma. Hvarje sådan tunga benämnes för en ton. En rad af sådana toner, så många att det blir en för hvarje tangent, benämnes för en genomgående stämma; har orgeln 2 sådana för hvarje tangent är det 2 genomgående stämmor o. s. v.

Utdragsknapparne som sitta öfver klaveret benämnas register och förekomma endast på orglar med mer än en stämma. Genom att utdraga dessa åstadkommes att de olika stämmorna blifva ljudande. Till hvarje genomgående stämma är 2 register, ett för basen och ett för diskanten. I flerstämmiga orglar hafva stämmorna olika tonhöjd; för att beteckna tonhöjden användes samma benämning som för piporgel. En pipa för grofva C är 8 fot lång, hvarför en sådan stämma benämnes för en 8 fots stämma, är stämman en octav högre blir motsvarande pipa 4 fot lång, således en 4 fots stämma, och är stämman en octav

för octavkoppel.

I alla orglar med mer än en stämma är anbragt »Grand Organ» (fullt verk) som åstadkommes genom tryckning af venstra knäsvällaren. Knäsvällaren till höger, verkar forte (tilltagande ljudstyrka).

Wox humana är en roterande fläkt, som åstadkommer ett sväfvande ljud i diskanten, den insättes i alla orglar med 10

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

A. Bensons ORGELFABRIK

Hessleholm.

Orgel eller Orgelharmonium,

är ett instrument som i ton såväl som till användande liknar kyrkorgeln, men med den skillnad, att då tonen i kyrkorgeln frambringas genom pipor som taga mycket stort utrymme, frambringas tonen i orgelharmonium genom metalltungor som vid tryckning af tangenten sättes i vibrerande rörelse af sammanpressad luft från belgen, som då genomströmmar desamma. Hvarje sådan tunga benämnes för en ton. En rad af sådana toner, så många att det blir en för hvarje tangent, benämnes för en genomgående stämma; har orgeln 2 sådana för hvarje tangent är det 2 genomgående stämmor o. s. v.

Utdragsknapparne som sitta öfver klaveret benämnas register och förekomma endast på orglar med mer än en stämma. Genom att utdraga dessa åstadkommes att de olika stämmorna blifva ljudande. Till hvarje genomgående stämma är 2 register, ett för basen och ett för diskanten. I flerstämmiga orglar hafva stämmorna olika tonhöjd; för att beteckna tonhöjden användes samma benämning som för piporgel. En pipa för grofva C är 8 fot lång, hvarför en sådan stämma benämnes för en 8 fots stämma, är stämman en octav högre blir motsvarande pipa 4 fot lång, således en 4 fots stämma, och är stämman en octav lägre blir motsvarande pipa 16 fot lång, således en 16 fots stämma o. s. v.

Subbas är en stämma i basen med en octav stora toner med fyllig 16 fots ton. Octavkoppel fördubblar ljudstyrkan, hvarigenom t. ex. en orgel med 2 stämmor erhåller lika ljudstyrka som en med 4 stämmor. Baskoppel kopplar nedåt i basen och diskantkoppel kopplar uppåt i diskanten. Genomgående koppel nedifrån och uppåt genom hela klaviaturen benämnes för octavkoppel.

I alla orglar med mer än en stämma är anbragt »Grand Organ» (fullt verk) som åstadkommes genom tryckning af venstra knäsvällaren. Knäsvällaren till höger, verkar forte (tilltagande ljudstyrka).

Wox humana är en roterande fläkt, som åstadkommer ett sväfvande ljud i diskanten, den insättes i alla orglar med 10

register och derutöfver, undantagandes i kapellorglarna. Stämmorne äro placerade så att hvarje ton särskildt kan uttagas och rengöras när så behöfves.

»Indicator» är en så kallad klocka, som visar luftrycket i belgen. Den anbringas midt öfver klaveret.

Anvisningar om orgelens användning och omvårdnad.

Vid uppackning af i låda inbalerad orgel, borttages först ofvanstycket och derefter framsidan af lådan, hvarefter 2 skrufvar hvarmed orgelen är fastskruvad bakifrån uttagas, derefter lyftes orgelen i handtagen försiktigt ur lådan.

Orgelklaffen öppnas genom att lyfta den i jernhöjd och skuta den in.

Orgelstolen bör vara cirka 4 tum högre än en vanlig stol, hvilken i hrist på orgelstol kan förhöjas genom en liten madras eller dylikt.

I orglar med register utdrages före spelningen Diapason 8 och Melodia 8, äfven kan Dulcet 8, om den finns tagas därtill, sedan sker vanligen förstärkning häraf med knäsvällarena, ömsom eller båda samtidigt, hvarigenom utan afbrott i spelningen starkt och svagt ljud erhålles efter behag, hvilket äfven kan moderas genom saktare och fortare trampning. Finnas fler stämregister utdragas dessa efter behag. För omvexling kan Principal 4, spelas en octav lägre än vanligt i basen, och tages då ensam, Diskanten dertill spelas omvexlande med de olika stämmorna; Wox humana kan äfven tagas med, hvars sväfning af tonen framträder tydligast då endast solo spelas i Diskanten, och Forteregistret är utdraget. Finnes Violincello 16, kan den spelas solo ensam, eller tillsammans med Flute 4, eller Magig Flute 2. Violincello kan äfven spelas ensam och en octav högre än vanligt.

Högra knäsvällaren gör samma verkan som Forteregistren och är således utan verkan då dessa äro utdragna. Venstra Knäsvällaren gör samma verkan som stämm- och Koppelregistren och är således utan verkan då dessa äro utdragna. Som mekaniken ej kan göra full verkan när venstra Knäsvällaren endast tryckes lite, måste den vid användning tryckas helt ut så långt den går, och bör iakttagas att den icke alls obemärkt vidröres med knäet hvilket åstadkommer missljud.

I enstämmiga orglar verkar venstra knäsvällaren genomgående forte, och den högra forte för diskanten endast.

Efter slutad spelning böra alla register inskutas, för att insekter ej må komma in och bygga bo i toncellerna.

Trampningen bör vid spelning alltid försigå med långa jemna tag, och särskildt vid fullt verk i större orglar böra de trampas fullkomligt ned så långt de går för hvarje trampning för att kunna hålla full luft i belgen.

Orgelbelgarne göras alltid tillräckligt stora i de vanliga orglarna; i de störste orglarna kan icke belgen göras så stor och tillräcklig som önskligt vore, därför att det skulle blifva för tungt att trampa, och som det icke är så ofta hela verket i en större orgel spelas, måste man fördraga lite ansträngning vid fullt verk. Det som härvidlag för en ovan är svårt, går temligen lätt efter någon öfning och iakttagande af att tramporna tryckas helt ned, och ej till hälften blott, ty då ger belgen ej mer än hälften så mycket luft som vid full nedtrampning af tramporna. Belgen har en säkerhetsventil som utsläpper luften vid för mycket trampning. Gångjernen under tramporna smörjas när de icke går tyst.

I nya orglar sker alltid någon luftförlust hvilken särskildt märkes i de större orglarna tillfölje af att skinnbeklädnaden å de många stora ventilerna icke kunna blifva fullkomligt täta därför att fjädertrycket å de samma är begränsadt, för att tagenterna ej må bli för tungspelta. Denna luftförlust afhjelpes af sig sjelf betydligt om någon tid då ventilskinnet hunnit mera sammanpressas och alla små porer som genomsläppa luft blifvit igenfyllda med damm.

Genom luftcirkulationen händer ibland att något litet stoffkorn följer med in och åstadkommer att någon ton icke ljuder, eller också missljuder, hvilket innehafvaren af orgelen kan och bör afhjelpa på följande sätt, å enstämmiga orglar frånskrufvas stycket under klaveret hvori läsen sitter. Forteklaffen som är i förbindelse med Knäsvällaren uppställs, hvarunder tonerna synas, den sökta tonen är direkte under den tagent vars nedtryckning åstadkommer att tonen ljuder. Tonen kan äfven säkert finnas genom att räkna tagenterna från ena ändan och likaså tonerna. Med hvarje orgel medföljer en tonhake, — en grof ståltråd med ögla på ena änden och ett hak i den andra hvilket passar i en fals i tonens ytterända, — denna hake återfinnes vid ena ändan inuti orgel fasthållen med en ögla, med denna hake utdrages tonen försiktigt rätt ut utan bräckning åt sidorna hvarigenom toncellerna kunde skadas, vanligen aflägsnas det som hindrar tonen att ljuda på så sätt att tonen fasthålles om den nitade ändan och med tonhaken gifves några slag på undersidan (icke på kanten) hvarigenom tungan kommer att vibrera och hindret bortfaller, hvarefter tonen med tungan uppåt åter insättes i cellen med handen, samt skjutes fullkomligt in med tonhaken, på hvilken haket då bör vara vändt upp för att tonen ej må skadas ifall haken skulle slinta och skjutas inöfver tonen. Flerstämmiga orglar hafva stämmor äfven der bak, hvarför baksidan fräntages och förfäres på samma sätt som der framme för att komma till dessa toner. Den ton som sökes för rengöring är i den stämma hvars lilla klaff under forteklaffen öppnas då registret utdrages, och bör då endast det register vara utdraget hvori den felande tonen förekommer. I orglar med Vox humana måste denna fläkt borttagas för att

komma till diskantstämmorna der bak, Fläkten är fastknäppt med 3 messings knäppare hvilka vridas till sidan och fläkten lyftes upp öfver de små dubbarne som håller den på rätt plats.

Skulle någon tagent fastna så att den ej går lätt upp, undersöktes först om möjligen stearin eller något litet korn kommit emellan tagenterna, eller in öfver tagenten hvilket lätt kan aflägsnas. En annan orsak kan vara att ledstiften i tagentens framända kan genom utsvällning komma att gå trött och afhjelpes genom att gnida tagenten upp och ned på samma gång trycka den hårdt, först till ena och sedan till andra sidan, skulle icke detta hjälpa torde underrättelse till fabriken genast sändas med så nogran uppgift som möjligt om hur felet förhåller sig. Någon gång har händt att råttor kommit in och byggt bo i mekaniken hvarigenom orgelen blifvit obrukbar tills rengöring blifvit verstäld. Skulle möjligen inom 5 år efter leverans, något fel uppstå till följd af fel vid tillverkningen, afhjelper vi det gratis utan kostnad för innehafvaren af orgelen, och skulle andra fel uppstå som orgelfabrikanten icke kan förekomma äro vi genast villiga afhjelpa samma till så billigt pris som möjligt.

Då orgelen varit använd ett eller flere år och börjar bli mycke ostämmd kan detta till stor del afhjelpas genom att uttaga alla tonerna, och med en ren borste göra dem rena från damm på båda sidor, borstningen bör ske ifrån och icke emot den nitade ändan. Tonerna få icke komma i beröring med klibbiga ämnen. Bäst är ju dock att på samma gång få orgelen stämd hvilket vi efter anmodan utföra till moderat pris.